

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

مروری بر گزارش بررسی عملکرد شورای عالی انقلاب فرهنگی و نقش آن در حوزه علم و فناوری

تهیه شده از سوی دفتر برنامه
ریزی فرهنگی و آموزشی معاونت
برنامه ریزی و نظارت راهبردی
رئیس جمهور

تهیه کننده: حمید جاودانی
به درخواست: معاون پژوهشی مؤسسه
تاریخ درخواست: ۸۸/۱۰/۱۶

متن گزارش دو صفحه ای «بررسی عملکرد شورای عالی انقلاب فرهنگی و مصوبات آن در

حوزه علم و فناوری» که بر مبنای «اطلاعات موجود در سایت شورا توسط دفتر برنامه ریزی

فرهنگی و آموزش معاونت برنامه ریزی و نظارت رئیس جمهوری تهیه شده است را از چند دیدگاه می توان مورد کندوکاو قرار داد.

۱. هدف گزارش

در گام نخست به نظر می رسد، که هدف این بررسی در ابهام قرار دارد. به سخنی روشن تر، تهیه کنندگان گزارش، دقیقاً مشخص نساخته اند که هدف این بررسی که به نظر می رسد با اندکی شتاب زدگی همراه است چیست؟

چرا که اگر هدف گزارش تهیه شده اجرای کارویژه ای است که از سال ۱۳۷۹ پس از ادغام دو سازمان برنامه بودجه و امور اداری و استخدامی به عهده سازمان مدیریت و برنامه ریزی قرار گرفت، یعنی نظارت و ارزیابی دستگاه های اجرایی است، لازم است که این ارزیابی عملکرد دست کم بر اساس ابعاد عمومی و اختصاصی که در آیین نامه مربوط درج شده است انجام گیرد که ارزیابی موارد زیر را در برمی گیرد.

الف: ابعاد عمومی شامل نظام های مدیریتی (مدیریت راهبردی، مدیریت منابع انسانی، ساختار (تشکیلات، قوانین و مقررات)، بهبود سیستم ها و روش های اجرای کار، بهره گیری از فناوری های اداری و قانون گرایی) و شهروندمداری (شناخت نیازها و حصول اطمینان از تطابق کیفیت خدمات با نیازها و انتظارات ارباب رجوع)؛

ب: ابعاد اختصاصی شامل جهت گیری های کلی برنامه های توسعه و میزان تحقق اهداف کمی آنها، میزان تحقق مأموریت و اهداف دستگاه های اجرایی و نیز سیاست ها و مأموریت های محوری و مهم دولت و عملکرد دستگاه های اجرایی با توجه به برنامه های رئیس جمهور و وزیران در موقع اخذ رأی از مردم و مجلس (سازمان مدیریت و برنامه ریزی، ۱۳۸۲).

در عین حال، شاید یکی از دشواری هایی که ارزیابی و ابعاد ایجاد شده را ایجاد می کند، پیچیدگی ساختاری شورای عالی انقلاب فرهنگی است. چرا که چگونگی ارتباط ساختاری این شورا با نظام آموزش عالی کشور مشخص نیست. به سخنی روشن تر، مشخص نیست این شورا به چه مرجعی و بر مبنای چه برنامه هایی باید پاسخگو باشد. در حالی که سایر نهادهای اجرایی کشور، از جمله وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ملزم است بر مبنای برنامه های توسعه عمل کند و در برابر آن نسبت به مجلس شورای اسلامی پاسخگو باشد.

به هر حال، با چشم پوشی از این ابهام، چنانچه هدف تدوین کنندگان گزارش، ارزشیابی عملکرد شورای عالی انقلاب فرهنگی باشد، لازم است رویکرد مشخصی را دنبال کرد. چرا که فرایند و چگونگی یافته ها می تواند رویکردهای متفاوتی را فراوی ارزیابان و نهاد پاسخگو قرار دهد. از جمله رویکردهایی که می توان در این فرایند ارزشیابی به کار بست می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- مقایسه دو یا چند نهاد مشابه در یک نظام؛
- مقایسه عملکرد نهادها بر مبنای استانداردها و شاخص های مشترک مورد توافق؛
- ارزیابی عملکرد مؤسسات، به صورت جداگانه، در فرایند زمانی به منظور افزایش بالندگی آن؛

- و یا ترکیبی از این رویکردها که می تواند به صورت جمعی یا انفرادی انجام شود.
- با توجه به پیشنهادهای پایانی گزارش رویکرد سوم برای چنین ارزشیابی هایی مناسب تر به نظر می رسد. اما در هر حال این ارزیابی لازم است به صورت فراگیرتر که در برگیرنده ابعاد عمومی و اختصاصی باشد انجام پذیرد. در این صورت مبنای داوری در این حوزه می تواند میزان تحقق اهداف و مأموریت های شورا و تغییرات نسبت به دوره های ارزیابی پیشین

باشد. در عین حال، این ارزیابی ها، بدون تعریف، تدوین و توافق بر سر شاخص های دقیق کمی و کیفی امکان پذیر به نظر نمی رسد.

در عین حال، نکته بسیار مهم دیگری که در این ارزیابی ها باید در نظر داشت، اهداف و شرح وظایف نهاد مورد ارزیابی است. به عنوان مثال، در گزارش یاد شده بر نکاتی نظیر «سیاستگذاری»، «تعیین خط مشی های کلان علم و فناوری» و همچنین «وجود سازوکارهای مناسب برای اجرای مصوبات شورا در حوزه علم و فناوری» پافشاری شده است. این در حالی است که، اساساً در تاریخچه و اساسنامه شورا به هیچ یک از این کارویژه ها اشاره ای نشده است. به سخنی دیگر، کارویژه های سه گانه ستاد انقلاب فرهنگی و وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی هیچ کدام در برگیرنده چنین کارویژه هایی نمی باشد. وانگهی، در هیچ کدام از این اسناد این نهاد فرهنگی، نهادی سیاستگذار، به ویژه در قلمرو «علم و فناوری» قلمداد نشده است. کارویژه های اصلی (سیاستی و برنامه ریزی آموزشی) شورای عالی انقلاب فرهنگی بر مبنای سندی که در سایت شورا درج شده است را به شرح زیر می توان خلاصه کرد:

- تعیین اهداف و خط مشی های آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و اجتماعی؛
- تبیین و تعیین شاخص های کمی و کیفی آموزش و تحقیقات کشور؛
- تهیه و تدوین مبنای و شاخص های دانشگاه متناسب با نظام اسلامی؛
- تعیین سیاست های نظام آموزشی و پرورشی و آموزش عالی کشور؛
- بررسی و ارزیابی وضع فرهنگ، آموزش و تحقیقات کشور؛

^۱ - کارویژه های ستاد انقلاب فرهنگی به شرح زیر تدوین شده بود:

- تربیت استاد و گزینش افراد شایسته برای تدریس در دانشگاه ها
- گزینش دانشجو
- اسلامی کردن جو دانشگاه ها و تغییر برنامه های آموزشی دانشگاه ها، به صورتی که محصول کار آنها در خدمت مردم قرار گیرد.

- شناخت نیازهای فکری و معرفتی ضروری و تهیه طرح های لازم برای فعالیت اندیشمندان و به کارگیری امکانات پژوهشی حوزه و دانشگاه برای پاسخگویی به این نیازها؛
- برنامه ریزی و تهیه طرح های خاص برای شناسایی، جذب و تعالی فکری و نخبگان و تربیت و پرورش علمی و معنوی استعدادهای درخشان و بهره گیری از توانایی ها و ابتکارات و خلاقیت های آنان؛
- تهیه و تصویب برنامه ها و طرح های همکاری حوزه و دانشگاه در زمینه های علمی، آموزشی و پژوهشی؛
- سیاستگذاری تدوین کتب درسی و تعیین ضوابط نشر کتاب و تولیدات هنری و فرهنگی؛
- سیاستگذاری و ساماندهی نظام اطلاع رسانی کشور و نحوه نظارت بر آن؛
- تصویب اصول کلی و سیاست های توسعه روابط علمی، پژوهشی و فرهنگی با کشورهای دیگر؛
- تصویب ضوابط تأسیس مؤسسات و مراکز علمی، فرهنگی، تحقیقاتی، فرهنگستان ها، دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی و تصویب اساسنامه هر یک و تجدید نظر در اساسنامه های مؤسسات مشابه عنداللزوم؛
- تصویب ضوابط کلی گزینش مدیران، استادان، معلمان و دانشجویان دانشگاه ها و مراکز تحقیقاتی و فرهنگی و مدارس کشور و تعیین مرجع برای گزینش آنان؛
- سیاستگذاری به منظور ریشه کن کردن بیسوادی؛
- تعیین مرجع برای طرح، تدوین و تصویب برنامه های فرهنگی، پژوهشی آموزشی، علمی و تحقیقاتی؛

- نظارت و پیگیری مستمر بر اجرای مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و ارزیابی نتایج و حمایت از اجرای آنها و نیز نظارت بر عدم مغایرت طرح ها و برنامه های آموزشی، پژوهشی و فرهنگی- به اجرا درآمده توسط وزارتخانه ها، مؤسسات و سازمان ها- با اصول سیاست ها و خط مشی های مصوب فرهنگی کشور.
- بر مبنای اسناد موجود کارویژه های اساسی شورای عالی انقلاب فرهنگی (در زمینه فرهنگی- آموزشی) را می توان چنین خلاصه کرد:

۱. تدوین، تعیین و سیاست های نظام آموزشی کشور؛
۲. نظارت و ارزیابی اوضاع فرهنگی، آموزشی و تحقیقاتی کشور،
۳. برنامه ریزی برای شناسایی و جذب نخبگان علمی کشور؛
۴. برنامه ریزی برای ایجاد همکاری حوزه و دانشگاه؛
۵. سیاستگذاری تدوین کتب درسی و ... نظام اطلاع رسانی کشور؛
۶. سیاستگذاری ریشه کن کردن بیسوادی؛
۷. تصویب ضوابط مربوط به تأسیس مراکز علمی، فرهنگی، تحقیقاتی و فرهنگستان ها، دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی؛
۸. نظارت و پیگیری به اجرای مصوبات.

در مجموع، کارویژه سیاستگذاری شورا در قلمرو آموزش کتب درسی و ...، نظام اطلاع رسانی کشور محدود شده است. تعیین سیاست ها نظام آموزشی و پرورشی و آموزش عالی کشور نیز بر عهده این شورا است. ولی روشن نیست مرجع تصویب کننده آن چه نهادی است. در هر صورت اهداف و وظایف این شورا، مسائل مربوط به حوزه «علم و فناوری» که

حوزه ای فرابخشی و به مراتب گسترده تر از حوزه آموزش و آموزش عالی است را در بر نمی گیرد.

جمع بندی

به این ترتیب، ارزیابی عملکرد شورا دست کم نیازمند رعایت موارد زیر است:

- روشن شدن اهداف و کارویژه های شورا؛
- روشن شدن جایگاه حقوقی و ساختاری شورا (ارتباط آن با سایر نهادهای بخش آموزش و آموزش عالی)؛
- مشخص بودن برنامه های عملیاتی شورا (در برنامه های توسعه ملی کشور)؛
- تدوین شاخص های کمی و کیفی برای ارزیابی عملکرد شورا بر مبنای برنامه ها و توافق اعضا؛
- روشن شدن اهداف ارزیابی و رویکردهای آن؛
- ارزیابی ابعاد عمومی و اختصاصی شورا؛
- و ...

بدیهی است اظهارنظر دقیق تر در مورد این موضوع نیازمند مطالعه و کندوکاو دقیق تر و عمیق تر است که در فرصت این نوشتار نمی گنجد.